

Startnotitie

Ondermijning provincie Noord-Brabant

1. Ondermijning als maatschappelijk probleem

Het begrip ondermijning is een paraplu-begrip met een brede strekking. Het heeft verschillende betekenissen, afhankelijk van de context waarin het wordt gebruikt. In brede zin verwijst het naar aantasting van het gezag en de integriteit van het openbaar bestuur, de democratische rechtsstaat en maatschappelijke instituties. In engere zin gaat het vooral om de invloed van georganiseerde criminaliteit die zich vermengt met de bovenwereld en zo schade toebrengt aan samenleving en bestuur. Daarbij kan gedacht worden aan drugshandel, corruptie, witwassen, arbeidsuitbuiting, bedreiging van bestuurders, of het ontstaan van vrijplaatsen waar het gezag van de overheid onder druk staat.¹

Een eenduidige definitie van ondermijning of ondermijnende criminaliteit is er niet. Een exacte definitie is dan ook moeilijk te geven. In het *Beleidskader Toekomstbestendig bestuur* geeft de provincie Noord-Brabant aan dat ondermijning globaal genomen de vermenging van de onder- en de bovenwereld is. Het gaat om de sluipende bedreiging van de integriteit van het openbaar bestuur en het bedrijfsleven, bestuurders en ambtenaren.² De provincie Noord-Brabant spreekt ook wel van ondermijnende criminaliteit.³ Verschijnselen als afpersing, de innesteling van criminele fenomenen in buurten en wijken, en het ontstaan van vrijplaatsen zijn kenmerkend. Voorbeelden uit de praktijk zijn: misbruik van kwetsbare personen en bedrijven, wietteelt en drugslabs in woonwijken, bedreiging van lokale bestuurders en de dumping van chemisch drugsafval in de natuur. Dergelijke activiteiten brengen niet alleen risico's mee voor de rechtsstaat, maar ook voor veiligheid, volksgezondheid en natuur. Denk aan psychische problemen na bedreiging, brand in woningen door hennepkwekerijen en grote milieuschade en hoge opruimkosten door drugsafvaldumpingen. Dat dit onderwerp leeft in de samenleving blijkt ook uit een onderzoek uit 2025, waarin 36% van de respondenten 'criminaliteit en veiligheid' noemt als een van de drie grootste uitdagingen voor Brabant.⁴

In Noord-Brabant zijn gevolgen van ondermijnende criminaliteit ook duidelijk zichtbaar.⁵ De provincie telt structureel een hoog aantal drugslabs – in 2022 werden er 29 ontdekt – en de regio Zeeland-West-Brabant geldt als de zogenoemde 'gouden driehoek' van de Nederlandse drugshandel. Deze positie dankt de regio aan de nabijheid van de havens van Rotterdam, Vlissingen en Antwerpen, in combinatie met open waterwegen, snelwegen, logistieke knooppunten en uitgestrekte buitengebieden. Dat maakt het gebied bijzonder aantrekkelijk voor criminele netwerken. Ondermijnende criminaliteit manifesteert zich vooral op kwetsbare locaties zoals bedrijventerreinen, vakantieparken en afgelegen buitengebieden met leegstaande loodsen. In afgelegen buiten- en natuurgebieden (in Noord-Brabant) vinden regelmatig drugsafvaldumpingen plaats, met soms ernstige schade aan bodem en grondwater tot gevolg, en hoge saneringskosten voor overheden, waaronder de provincie.

¹ Voor deze alinea is gebruik gemaakt van het VNG-essay De andere kant van de medaille (bijdrage H. Boutellier op persoonlijke titel), oktober 2019, onderzoeken van lokale rekenkamers naar ondermijning en H. Boutellier e.a., Een einde aan ondermijning: Over de opkomst en werking van een nieuwe veiligheidsstrategie, Tijdschrift voor Veiligheid, Volume 19, deel 1, maart 2020. In de wetenschappelijke literatuur en rapporten zijn twee hoofdstromen te onderscheiden in het denken over ondermijning: 1. Ondermijning is elk subversief gedrag dat het functioneren van de democratie en democratische instituties schade toebrengt of in gevaar brengt; 2. Ondermijning gaat over het optreden van de georganiseerde misdaad, waarbij de focus ligt op drugscriminaliteit, die een schadelijke invloed heeft op de samenleving en het openbaar bestuur. Tops en Van der Torre omschrijven het in hun boek *Ondermijning* – over de praktische betekenis van een analytisch begrip (2024) als volgt: "Georganiseerde misdaad is schadelijk. Criminelen verdienen aan drugs- en gokverslaving, creëren schulden, huisvesten kwetsbare personen erbarmelijk, buiten arbeidsmigranten uit, investeren in vastgoed of bedrijven, en verleiden of dwingen (jonge) personen om strafbare feiten te plegen. Het begrip ondermijning wijst op dergelijke schade."

² De [website](#) van de rijksoverheid omschrijft ondermijning als volgt: Criminelen maken voor illegale activiteiten gebruik van legale bedrijven en diensten. Hierdoor vervagen normen en neemt het gevoel van veiligheid en leefbaarheid af. Dit effect heet ook wel ondermijning.

³ Provincie Noord-Brabant, *Beleidskader Toekomstbestendig bestuur*. 8 maart 2024, blz. 51.

⁴ PON/TELOS, *Burgerperspectief*, 2025. Vermeld in de *Perspectief nota 2026* van de provincie Noord-Brabant, februari 2026.

⁵ Bron van deze alinea op de 2^e zin na: Telegraaf, *Flakka-fabrieken en xtc-afval met mest: waarom Brabant 'gouden driehoek' voor drugshandel is*, 7 maart 2025. De Limburger, *Gouden driehoek van drugs: walhalla voor onderwereld*, 7 maart 2025.

2. Tegengaan invloed georganiseerde criminaliteit

Het tegengaan van ondermijnende criminaliteit staat in alle overheidslagen hoog op de (politieke) agenda.⁶ De bestrijding van georganiseerde criminaliteit is primair de verantwoordelijkheid van politie en justitie. Het openbaar bestuur speelt daarin een aanvullende rol, gericht op het tegengaan van de schadelijke maatschappelijke en bestuurlijke effecten van ondermijning. Dit onderzoek richt zich op de rol van de provincie Noord-Brabant in die bestuurlijke aanpak. Hoewel provincies op dit terrein geen formele hoofdverantwoordelijkheid hebben, raakt het wel aan een aantal van hun (kern)taken⁷ en beschikken zij over instrumenten en bevoegdheden waarmee zij andere partijen kunnen ondersteunen, bestuurlijke samenwerking kunnen stimuleren en de weerbaarheid van bestuur en samenleving kunnen versterken.

De provincie Noord-Brabant heeft vanaf 2010 in toenemende mate invulling gegeven aan haar rol. Via de bestuursopdracht *Veilig en weerbaar Brabant* (2020) heeft ze ingezet op drie actielijnen:

1. Weerbare overheid en samenleving (de Brabantse norm).
2. Veiliger buitengebied (platteland, vakantieparken, drugsafval en netwerksamenwerking Samen Sterk in Brabant (SSiB)).
3. Kennisontwikkeling, kennisdeling en onderzoek.

De bestuursopdracht werd in 2022 geëvalueerd; de resultaten verschenen in juni van dat jaar.⁸ De drie actielijnen zijn opnieuw opgenomen in het *Beleidskader Toekomstbestendig bestuur* (Provinciale Staten (PS), 8 maart 2024) en de bijbehorende *Uitvoeringsagenda 2024–2027* (Gedeputeerde Staten (GS), november 2024).

3. Focus van het onderzoek

Met dit onderzoek wil de rekenkamer bijdragen aan inzicht in de wijze waarop de provincie Noord-Brabant invulling geeft aan haar rol in de bestuurlijke aanpak van ondermijning, en of de daarmee beoogde doelen worden bereikt. De rekenkamer kiest ervoor om niet het volledige speelveld van ondermijning te onderzoeken, maar zich te richten op concrete onderdelen van het provinciale beleidskader. De focus ligt op de inzet van de provincie op de eerste twee actielijnen: (1) de weerbare overheid en samenleving en (2) het veiliger maken van het buitengebied. In aansluiting hierop zijn twee onderzoekslijnen geformuleerd.

Door deze lijnen te combineren, ontstaat een beeld van zowel de interne als externe inzet van de provincie. Het onderzoek laat daarmee zien in hoeverre uitvoering wordt gegeven aan deze onderdelen van de provinciale beleidsambities en waar eventueel mogelijkheden liggen om de provinciale rol binnen de bestuurlijke aanpak van ondermijning te versterken.

3.1 Onderzoekslijn 1: Weerbaarheid binnen de provinciale organisatie

Een effectieve aanpak van ondermijning begint bij een overheid die zelf weerbaar is tegen criminele invloeden. Aansluitend daarop richt de eerste onderzoekslijn zich op de interne weerbaarheid van de provinciale organisatie.

⁶ Voor het kabinet-Schoof zijn veiligheid en een weerbare samenleving topprioriteiten. Daarvoor willen ze onder andere prioriteit geven aan het verstevigen van de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Zie bijvoorbeeld HOOP, LEF EN TROTS - Hoofdlijnenakkoord 2024-2028 (16 mei 2024) en het Regeerprogramma, uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet, 13 september 2024.

⁷ Zoals regionale economie, buitengebied en kwaliteit van het openbaar bestuur.

⁸ Broekhuizen, J. "Reflectie op de provinciale bijdrage aan de aanpak van ondermijning in Noord-Brabant", juni 2022.

Daarbij fungeert de Brabantse norm weerbare overheid (2022) als leidraad (actielijn 1 van de provincie).⁹ Deze handreiking beschrijft wat overheidsorganisaties minimaal op orde moeten hebben om bestand te zijn tegen ondermijnende invloeden, verdeeld over vijf thema's en in totaal 56 normen in de vorm van aandachtspunten of richtlijnen. De thema's zijn: 1) bewustwording en organisatie, 2) informatiepositie en informatiebeveiliging, 3) beleid en handhaving, 4) integriteit en veilige werkomgeving, en 5) communicatie.

Het onderzoek sluit aan bij de provinciale ambitie om als overheid het goede voorbeeld te geven en zelf bestand te zijn tegen ondermijning door weerbaar, integer en professioneel te handelen. Beoogd wordt inzicht te geven in de mate waarin de provincie de Brabantse norm weerbare overheid daadwerkelijk heeft geïmplementeerd en hoe zij uitvoering geeft aan haar interne weerbaarheidsambities. Binnen deze brede norm ligt de focus op het thema 'Beleid en handhaving', omdat dit direct raakt aan het dagelijks functioneren van de organisatie. Specifieke aandacht gaat daarbij uit naar kwetsbare processen zoals vergunningverlening, subsidieverlening, inkoop en vastgoedtransacties. Binnen deze processen speelt het provinciale Bibob-beleid (Bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur) een rol. De Wet Bibob is ingevoerd om bestuursorganen de mogelijkheid te geven om de eigen integriteit te beschermen. De wet is bedoeld om te voorkomen dat de overheid ongewild criminele activiteiten / strafbare feiten faciliteert, bijvoorbeeld door het verstrekken van vergunningen of subsidies aan malafide partijen. Bibob is hiermee ook één van de meest concrete instrumenten van de provincie die een bijdrage kan leveren aan het tegengaan van ondermijning. Andere thema's uit de Brabantse norm, zoals informatiebeveiliging, blijven buiten beschouwing, mede omdat die eerder al onderwerp waren van afzonderlijk rekenkameronderzoek.¹⁰

Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvragen binnen deze eerste onderzoekslijn zijn:

- 1.1 In hoeverre zijn de van toepassing zijnde normen uit de Brabantse norm binnen de provincie geïmplementeerd?
 - Welke onderdelen zijn geborgd, en waar zijn nog hiaten of verbeterpunten?
- 1.2 Hoe is het Bibob-beleid binnen de provincie vormgegeven en hoe wordt het toegepast in de praktijk?
 - Zijn kwetsbare processen en sectoren in kaart gebracht en afgedekt?
 - Hoe worden aanvragen beoordeeld op risico's, ook wanneer er geen concrete signalen zijn?
 - Hoe wordt omgegaan met signalen van mogelijke ondermijning?
 - Welke controlemechanismen zijn aanwezig en hoe worden die in de praktijk toegepast?
 - In hoeverre worden signalen gedeeld, informatie uitgewisseld en samengewerkt met ketenpartners als Openbaar Ministerie, politie en het Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC)?
 - Welke opvolgacties worden ondernomen bij vermoedens of vaststellingen van ondermijning?
- 1.3 Wat gaat bij bovenstaande in de uitvoering in de praktijk goed en wat zijn eventuele verbeterpunten? Te denken valt daarbij ook aan de juridische kwaliteit van (beleids)regels.
- 1.4 Worden beoogde doelen bereikt en wordt geleerd van de kwetsbaarheden voor ondermijning die eerder naar boven zijn gekomen bij de provincie of andere partijen in de keten? Bijvoorbeeld bij het opstellen van nieuwe regelingen, voorwaarden en beleid.

⁹ De Brabantse gemeenten en provincie hebben zich gecommitteerd aan de Brabantse norm. Hierbij dient te worden opgemerkt dat niet alle daarin opgenomen normen van toepassing zijn op de provincie, omdat verschillende onderwerpen niet tot haar takenpakket behoren.

¹⁰ In 2018 en 2022 publiceerde de rekenkamer de resultaten van haar onderzoeken naar Informatieveiligheid provincie Noord-Brabant en in 2022 ook van haar onderzoek naar informatietoegankelijkheid.

3.2 Onderzoekslijn 2: Weerbaarheid in het buitengebied

De tweede onderzoekslijn richt zich op de provinciale inzet voor een veiliger buitengebied (actielijn 2 van de provincie). Dit is een domein waarin ondermijnende criminaliteit zich op uiteenlopende manieren manifesteert, bijvoorbeeld via drugsafvaldumpingen, criminele activiteiten op het platteland, op niet-vitale vakantieparken en op werklocaties. De provincie vervult hierin een verbindende en ondersteunende rol richting gemeenten en ketenpartners. Dit gebeurt onder andere via het netwerk Samen Sterk in Brabant (SSiB) dat toezicht en handhaving in het Brabantse buitengebied, in het bijzonder natuurgebieden, coördineert en uitoefent via de inzet van onder andere groene BOA's. De provincie werkt hierbij samen met de Brabantse gemeenten, de Brabantse omgevingsdiensten, de Brabantse terreinbeherende organisaties, de drie Brabantse waterschappen, de waterwinbedrijven Brabant Water en Evides en de politie-eenheden Zeeland West-Brabant en Oost-Brabant. Organisatorisch is het netwerk ondergebracht bij de Omgevingsdienst Brabant-Noord.

In juni 2022 verscheen de reflecterende evaluatie van de bestuursopdracht Veilig en weerbaar Brabant. Daarin werd geconcludeerd dat de provincie voortvarend heeft gehandeld en een waardevolle rol speelt in de aanpak van ondermijning, maar dat ook sprake is van lopende initiatieven die verdere opvolging vragen. Binnen deze tweede onderzoekslijn staat de uitvoering van de aanbevelingen uit die evaluatie centraal, specifiek waar het gaat om het buitengebied.¹¹ De rekenkamer wil inzicht geven in de voortgang van de provinciale inzet, de samenwerking met partners en het gerealiseerde doelbereik sinds 2022. Bijlage 1 bevat een overzicht van de aanbevelingen waarop wordt teruggegrepen.

Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die centraal staan in dit tweede deel van het onderzoek zijn:

- 2.1 Hoe heeft de provincie haar aanpak voor actielijn 2 voortgezet sinds juni 2022, denk bijvoorbeeld aan bijdragen aan weerbaarheid rond en sloop van leegstaande stallen en loodsen en ondersteuning van gemeenten? Welke veranderingen zijn sindsdien doorgevoerd en wat zijn de resultaten daarvan (zijn bijvoorbeeld nieuwe aandachtsgebieden toegevoegd, zoals jachthavens, is de kwetsbaarheid van de provinciale rolneming meegenomen bij eventuele wijzigingen in organisatorische inbedding)?
- 2.2 In hoeverre heeft de provincie (daarmee) opvolging gegeven aan de aanbevelingen uit de evaluatie van 2022 met betrekking tot het buitengebied en de aanbevelingen voor de andere actielijnen (zie bijlage 1)?

4. Aanpak

Normenkader

Het normenkader dat de rekenkamer voor het onderzoek hanteert, heeft als doel een basis te bieden voor de bevindingen en daarop gebaseerde conclusies (oordelen) en aanbevelingen. Het voorlopige normenkader is in tabel 1 opgenomen. Het normenkader sluit aan bij de hierboven beschreven doelstellingen en onderzoeksvragen van het onderzoek. Gedurende de uitvoering van het onderzoek kan het normenkader verder worden aangevuld en verfijnd. Indien dit het geval is, zal dit worden gecommuniceerd met de provincie.

Tabel 1 Voorlopig normenkader

Thema	Vraag	Normen
Interne weerbaarheid	1.1	De van toepassing zijnde normen uit de Brabantse norm zijn door de provincie geïmplementeerd.
	1.2	

¹¹ De evaluatie en aanbevelingen richten zich op alle drie de actielijnen van de provincie en dus niet alleen op actielijn 2 weerbaarheid in het buitengebied.

	1.3 1.4	• Het provinciale Bibob-beleid sluit aan bij de uitgangspunten van de Brabantse norm en de wet Bibob. • De toepassing van het Bibob-beleid in de praktijk is in overeenstemming met het vastgestelde beleid. • Signalen van ondermijning worden herkend, opgevolgd en waar nodig gedeeld met ketenpartners. • Er zijn controlemechanismen aanwezig en deze worden aantoonbaar toegepast. • Betrokken provinciale medewerkers zijn aantoonbaar bekend met het Bibob-beleid en zich bewust van ondermijningsrisico's in hun werk. • De provincie heeft inzicht in knel- en verbeterpunten in de uitvoering in de praktijk. • Er wordt geleerd van eerdere ervaringen, kwetsbaarheden voor en signalen van ondermijning die naar boven zijn gekomen bij provincie of andere partijen en deze krijgen een plek in nieuwe regelingen, voorwaarden en beleid.
Weerbaarheid buitengebied	2.1 2.2	• Alle relevante aanbevelingen uit de evaluatie aanpak ondermijning (2022) specifiek met betrekking tot het buitengebied zijn opgepakt en, voor zover mogelijk, ingevuld. Met als thema's onder andere bijdragen aan weerbaarheid rond leegstaande stallen en ondersteuning van gemeenten (zie verder bijlage 1). • Eventuele afwijkingen daarvan zijn gemotiveerd en navolgbaar. • De provincie kan inzichtelijk maken welke voortgang is geboekt en welke resultaten sinds 2022 zichtbaar zijn in de aanpak van ondermijning in het buitengebied.

Onderzoeksmethodiek

Weerbaarheid binnen de provinciale organisatie

Voor de beantwoording van onderzoeksvragen voor deze eerste onderzoekslijn voeren we eerst een documentanalyse uit. Ter verduidelijking of aanvulling stellen we naast en naar aanleiding van deze analyse schriftelijke vragen en/of voeren we gesprekken met betrokken ambtenaren. De documentanalyse voor onderzoeksvraag 1.1 richt zich op de invulling van de voorziene jaarlijkse monitoring, de tussentijdse voortgangstoets (peildatum juli 2023) en de uitkomsten van het symposium Weerbare overheid dat plaatsvond op 22 januari 2025 en invulling was van de beoogde evaluatie van de Brabantse norm, die was voorzien na 31 december 2024. Voor onderzoeksvraag 1.2 vergelijken we voor de documentanalyse documenten rondom het Bibob-beleid, de Brabantse norm en de wet Bibob.

Voor de werking in de praktijk beschrijven en analyseren we een selectie van vergunningen, subsidies, opdrachten en vastgoedtransacties – processen waarop het Bibob-beleid van toepassing is. De selectie van deze casussen vindt plaats in afstemming met de ambtelijke organisatie, waarbij rekening wordt gehouden met bepalingen omtrent geheimhouding. Bevindingen zullen geanonimiseerd en zoveel mogelijk op het totaal worden geformuleerd. We richten ons daarbij op het gevolgde proces, niet op de inhoud en we richten ons op de werking van het systeem, niet een individuele casus.

Voor de beantwoording van subvragen onder vraag 1.2 en onderzoeksvraag 1.4 voeren we ook gesprekken met betrokken ketenpartners. Voor beantwoording van de onderzoeksvraag 1.3 vormen gesprekken met (mogelijk in de vorm van een rondetafel) en/of een schriftelijke uitvraag aan provinciale medewerkers de belangrijkste informatiebron.

Er wordt momenteel (eerste helft 2025) gewerkt aan een actualisatie van de Brabantse norm.¹² Deze zal naar verwachting na de zomer worden vastgesteld. De rekenkamer houdt in haar onderzoek rekening met deze actualisatie. We gaan ervan uit dat de bestaande normen als basis overeind blijven, ze vormen immers het basisoniveau voor weerbaarheid.

¹² Het is daarbij de wens om de doelgroep te verbreden, zodat naast de provincie en de Brabantse gemeenten ook de Brabantse waterschappen zich aansluiten.

Weerbaarheid in het buitengebied

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen binnen de tweede onderzoekslijn verrichten we een documentanalyse van beschikbare relevante stukken zoals evaluaties, monitoring- en voortgangsrapportages. Daarnaast voeren we gesprekken met provinciale medewerkers en betrokken partners, zoals gemeenten, ZLTO en de omgevingsdienst Brabant-Noord. Met het oog op het, indien mogelijk, inzicht geven in de omvang van leegstand in het buitengebied verzamelen en analyseren we beschikbare data over dit thema. Ook kunnen schriftelijke vragen worden ingezet, bijvoorbeeld aan provinciale medewerkers of betrokken partners, met als doel verduidelijking of aanvulling op de beschikbare informatie uit documentatie en gesprekken.

Algemeen

Over de voortgang van het onderzoek en de verdere keuzes die tijdens de uitvoering worden gemaakt (bijvoorbeeld over te voeren gesprekken en casuskeuze), vindt afstemming plaats met de ambtelijke organisatie van de provincie. De rekenkamer maakt daarbij zelfstandig de uiteindelijke keuzes, op basis van de doelstelling van het onderzoek.

Zoals gebruikelijk legt de rekenkamer de bevindingen vast in een rapport van bevindingen, dat voor ambtelijk wederhoor wordt aangeboden aan de provincie. Doel hiervan is de feitelijke juistheid van de bevindingen te laten toetsen.

Na afronding van het wederhoor stelt de rekenkamer een afzonderlijk bestuurlijk rapport op met de belangrijkste conclusies en aanbevelingen. Dit wordt voor bestuurlijk wederhoor voorgelegd aan GS. De bestuurlijke reactie wordt integraal opgenomen in de eindversie van het rapport, voorzien van een nawoord door de rekenkamer. Voor een uitgebreidere beschrijving van de stappen en criteria die de Zuidelijke Rekenkamer hanteert, verwijzen wij naar het onderzoeksprotocol (zie <https://zuidelijkerekenkamer.nl/onderzoeksprotocol/>).

Bij het casusonderzoek richt de rekenkamer zich, zoals reeds opgemerkt, op het proces en niet op de inhoud. De rekenkamer is zich ervan bewust dat de uitvoering van het Bibob-beleid gepaard gaat met mogelijk gevoeligheid van de informatie. Er zal daarom over alle stappen van het onderzoek nauw worden afgestemd met de provincie. De rekenkamer gaat zoals gebruikelijk en conform haar onderzoeksprotocol zorgvuldig om met al hetgeen haar bij de uitvoering van het onderzoek ter kennis is gekomen. Gegevens die naar hun aard vertrouwelijk zijn, worden door de rekenkamer als zodanig gebruikt en alleen voor zover de uitvoering van het onderzoek dat vereist. De rekenkamer is gehouden aan de geheimhouding die is opgelegd op stukken die zij van het college van GS ontvangt.

5. Planning

In onderstaande tabel is een globale planning opgenomen voor de uitvoering van het onderzoek. De planning omvat de vaste stappen die gebruikelijk zijn bij een rekenkameronderzoek. De contactpersonen voor dit onderzoek, griffie en vaste contactpersonen voor rekenkameronderzoek bij de provincie worden op de hoogte gehouden van de voortgang van het onderzoek. Bij het opstellen van de planning is de rekenkamer uitgegaan van een vlotte uitwisseling van benodigde informatie, waarover in de startfase afspraken zullen worden gemaakt met de provincie. Wanneer tussentijds majeure bijstellingen nodig blijken te zijn in de aanpak en/of planning, worden zij ook op de hoogte gebracht.

Tabel 2 Planning onderzoek

Activiteit	Periode
Opstellen, bespreken, voorleggen voor reactie ¹³ en vaststellen van de (concept)startnotitie, startgesprek en eerste verzameling gegevens	Half maart – Half mei 2025
Uitvoering onderzoek en opstellen conceptrapport van bevindingen	Mei - September
Ambtelijk hoor en wederhoor, opstellen concept bestuurlijk rapport	Eind september- oktober
Bestuurlijk hoor en wederhoor	November
Aanbieding aan PS en publicatie	Eind november – begin december

¹³ De conceptstartnotitie is voor reactie voorgelegd aan zowel de ambtelijke organisatie als de commissie Sturen en Verantwoorden van PS. De ontvangen reacties zijn, voor zover mogelijk, verwerkt in voorliggende definitieve startnotitie.

Bijlage 1

De evaluatie uit 2022 omvat de volgende aandachtspunten:

- (Voormalige) boeren kunnen vanwege financiële kwetsbaarheid vatbaar zijn voor criminele interesse in hun leegstaande stallen en loodsen. De provincie zet daarom in op bewustwording van de hieraan verbonden risico's en financiert een deel van het slopen van deze gebouwen. De weerbaarheid blijft echter beperkt door het ontbreken van een goed handelingsperspectief. Er wordt te weinig ruimte gecreëerd voor een goede herbestemming van een vrijgekomen pand of kavel.
- De provincie houdt op verschillende domeinen interbestuurlijk toezicht en het is het overwegen waard om het thema weerbaarheid tegen ondermijning hieraan toe te voegen. Dit versterkt de stimulerende rol van de provincie naar gemeenten om dit thema op te pakken.
- Met name kleine en middelgrote gemeenten hebben op dit moment baat bij de ondersteuning (bijvoorbeeld op complexe casuïstiek) van de provincie Noord-Brabant. Bij deze gemeenten blijkt er naast deze ondersteuning een sterke behoefte aan meer uitvoeringskracht.
- De kwetsbaarheid van de continuïteit van de provinciale rolneming vormt een aandachtspunt. Het versterken van de weerbaarheid is een zaak van lange adem en de prioriteit voor dit thema moet blijven. Deze kwetsbaarheid moet als context meegenomen worden voor beslissingen over de organisatorische inbedding in de toekomst.

Punten uit de evaluatie voor de toekomst zijn:

- Samenwerkingspartners zien mogelijkheden voor de provincie om nog een tandje bij te zetten. Bijvoorbeeld door gemeenten scherper aan te spreken die geen werk (lijken te) maken van bestuurlijke weerbaarheid en de aanpak van ondermijning of door een 'vliegend team' te vormen waar gemeenten een beroep op kunnen doen.
- Een aandachtspunt hierbij is dat de provincie aanvullend is op wat door andere samenwerkingspartners al gedaan wordt. De huidige thema's uit de bestuursopdracht zijn nog steeds actueel en dienen nog vastgehouden te worden. De aanpak van ondermijning is immers een zaak van lange adem. Voor een aantal thema's geldt dat het fundament is gelegd, maar dat het in de huidige fase nog nodig is om dit verder te verstevigen of uit te bouwen. Daarnaast noemen partners een aantal onderwerpen waar de provincie haar rol zou kunnen vergroten, zoals de weerbaarheid van boeren, jachthavens en regionale logistieke knooppunten. En tot slot is het van belang om te organiseren dat actuele ontwikkelingen (nieuwe verschijningsvormen van ondermijning of dadergroepen) tijdig gesignaleerd worden en dat hierop wordt ingespeeld.
- (...) Het vasthouden van het huidige ingezette beleid vraagt om focus en een kartrekker. Intensiveren is tevens niet ondenkbaar, zowel inhoudelijk op thematiek als door de huidige koers te versterken. De extra impuls gelden van het Rijk nodigen hier mogelijk toe uit.
- De best passende organisatorische invulling en het beleggen van de portefeuille bij de commissaris van de Koning of de gedeputeerde (of een mengvorm) is niet objectief te bepalen en is daarmee onderwerp van politieke afwegingen.